

YASHIL IQTISODIYOT

Jumaniyozov Feruzbek Dilshod o'g'li**"Ma'mun universiteti" NTM****Buxgalteriya hisobi va biznes boshqaruvi kafedrası o'qituvchisi****E-mail: jumaniyozov_feruzbek@mamunedu.uz****<https://doi.org/10.5281/zenodo.13999677>**

Annotatsiya: Ushbu maqola yashil iqtisodiyotning mohiyatini va unga o'tishning zarurati ochib beradi, shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyotidagi ahamiyati va o'tish siyosati o'rganilgan. Bundan tashqari, bu bizning iqtisodiyotimizni atrof-muhit bilan mutanosib ravishda muvozanatda saqlash qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, BMT, ekologiya, qayta tiklanuvchi energiya

Аннотация: В данной статье раскрывается сущность зеленой экономики и необходимость перехода к ней, а также ее значение в экономике Узбекистана и переходной политике. Это также показывает, насколько важно поддерживать баланс нашей экономики с окружающей средой.

Ключевые слова: экономика, зеленая экономика, ООН, экология, возобновляемые источники энергии.

Abstract: This article reveals the nature of the green economy and the need to transition to it, as well as its importance in the economy of Uzbekistan and the transition policy. It also shows how important it is to keep our economy in balance with the environment.

Keywords: economy, green economy, UN, ecology, renewable energy.

Oldingi bir necha asrlar davomida davlat aralashuvi bo'lmaganda bozorning o'zi ko'rinmas qo'l bilan muvozanat holatiga keladigan erkin bozor nazariyasi asosiy hisoblangan. Bu g'oya iqtisodiy o'sish, texnologik taraqqiyot uchun yangi imkoniyatlar yaratdi va davlat tomonidan boshqariladigan iqtisodlarga qaraganda ko'proq jamoat tovarlari taqdim etildi. Yaqin vaqtgacha mahsulot ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish jarayoni tabiiy ekotizimlardan alohida ko'rib chiqildi. Ya'ni, mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish jarayonida qazilma boyliklarning cheklanganligi hisobga olinmagan. Xuddi shunday holat tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish jarayonida hosil bo'lgan ifloslantiruvchi moddalar, shuningdek, tovarlarni iste'mol qilish paytida hosil bo'lgan chiqindilar bilan bog'liq edi. Natijada, aholi sonining o'sishi va texnikaning rivojlanishi bilan insoniyat iqtisodiyotning tabiiy resurslarning kamayishi va atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatish muammolarini mustaqil ravishda hal qila olmasligiga duch kelmoqda, bu esa o'z navbatida inson salomatligiga ta'sir qiladi.

1970-yillarning boshidan atrof-muhit muammolari va umuman sayyoradagi ekologik vaziyatni kuzatishga qiziqish ortib bormoqda. 1972 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha konferentsiyasi bo'lib o'tdi[2]. Bu voqea aksariyat rivojlangan mamlakatlarda ekologik siyosatni shakllantirishning boshlanishi bo'ldi, institutsional o'zgarishlar alohida idoralar va vazirliklarning shakllanishida namoyon bo'ldi, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi talab va standartlar asoslandi. Xuddi shu 1972 yilda Rim klubining "O'sish chegaralari" hisoboti nashr etildi[3]. Unda dunyo aholisining o'sishi va tabiiy resurslarning tugashi haqidagi umidsizlik prognozi mavjud. Hisobotda taqdim etilgan model

bash parametr - aholi soni, sanoat ishlab chiqarishining o'sishi, oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi, tabiiy resurslarning kamayishi va atrof-muhit ifloslanishining umumiy darajasiga asoslangan edi. Keyinchalik, 1993 yilda ishlab chiqilgan modelga tuzatishlar kiritildi, 2005 yildagi ma'lumotlar asosida stsenariy tuzatildi, global iqlim o'zgarishi masalalari bir qator asosiy muammolarga kiritildi; 2008 yilda yana bir hisobot chop etildi. Nashrda mualliflar sanoat tovarlari va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish darajasidagi o'zgarishlar, shuningdek, atmosfera, tuproq va okeanlarning ifloslanish darajasi bo'yicha ularning taxminlari to'g'ri ekanligini ta'kidlaydilar.

1980 yilda xalqaro miqyosda Jahon tabiatni muhofaza qilish strategiyasi qabul qilindi. Ushbu hujjat barqaror rivojlanishni eslatib o'tadi va bunday stsenariyga o'tishni ta'minlash uchun zarur qadamlarni tavsiflaydi: yovvoyi tabiatni va tabiiy tizimlarning bioxilma-xilligini saqlash, qayta tiklanadigan resurslardan foydalanish. Shunday qilib, bugungi kunga kelib, umuman barqaror rivojlanish g'oyalari va uning ekologik komponenti ancha keng tarqaldi. Shu bilan birga, ekologiya va ishlab chiqarishni ko'klamzorlashtirish masalalari muhokamasiga nafaqat davlat rahbarlari, xalqaro va ekologik tashkilotlar, balki biznes vakillari, akademik iqtisodchilar ham jalb etilmoqda. Ekologik tashabbuslarni bunday kengaytirilgan formatda muhokama qilish atrof-muhitga mas'uliyatli munosabat va ekologik xavfsizlik masalalariga ko'proq e'tibor berish bilan ajralib turadigan iqtisodiy fanning yangi yo'nalishi bo'lgan "yashil iqtisodiyot" kontseptsiyasining shakllanishiga olib keldi.

Yangi g'oyaning asosini mavjud iqtisodiy tizimning nomukammalligi haqidagi postulat tashkil etadi. Shu bilan birga, "yashil iqtisodiyot"ning asosiy maqsadi cheklangan tabiiy resurslar sharoitida barqaror rivojlanishni ta'minlash va amalda ekologik tashabbuslarni yanada rivojlantirishdan iborat. Amaldagi iqtisodiy tizimda aholining ijtimoiy ta'minoti, farovonligi va turmush sifatini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, mavjud rivojlanish modelining ajralmas hamrohlari atrof-muhitning ifloslanishi, ekin maydonlarining kamayishi va atmosferaga zararli moddalar chiqindilarining ko'payishi kabi omillardir. Olimlar cheksiz iqtisodiy o'sish va global ekologik muammolarning to'planishi va kuchayishi o'rtasida bevosita bog'liqlik bor degan xulosaga kelishadi. "Yashil iqtisodiyot" mavjud noqulay vaziyatdan chiqish uchun bir qator imkoniyatlarni taqdim etishi mumkin. Masalan, qayta tiklanuvchi energiya manbalari sohasida texnologiyalarni rivojlantirish. Shamol, quyosh va gidroelektr stansiyalari atmosferaga zararli chiqindilar hajmini minimallashtirish va atrof-muhit uchun og'ir oqibatlariga olib keladigan favqulodda vaziyatlarning yuzaga kelish ehtimolini kamaytirish orqali atrof-muhitga yukni kamaytiradi.

Yashil iqtisodiyotga o'tish uchun bir qancha tushunchalar mavjud. Biroq, u bilan tanishishdan oldin, siz resurslar, ya'ni boylik haqida tasavvurga ega bo'lishingiz kerak. 1990-yillardan beri Jahon banki dunyo mamlakatlari resurslari yoki boyliklari to'g'risidagi ma'lumotlar bazasini tuzish ustida ish boshladi. Mamlakatning umumiy resurslari yoki boyligi ishlab chiqarilgan, tabiiy, nomoddiy va tashqi resurslardan iborat.

Barqaror rivojlanish uchta komponent - iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik o'rtasidagi har tomonlama bog'liqlikni nazarda tutadi.

So'nggi yigirma yillikda vujudga kelgan "yashil iqtisodiyot" kontseptsiyasi ushbu komponentlar o'rtasida yanada uyg'un uyg'unlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu mamlakatlarning barcha guruhlari - rivojlangan, rivojlanayotgan va iqtisodiyoti o'tish davridagi mamlakatlar uchun maqbul bo'ladi. "Yashil iqtisodiyot" tushunchasi tobora

ommalashib bormoqda. Bu ekspertlar, siyosatchilar va nodavlat tashkilotlar tomonidan faol muhokama qilinmoqda.

Iqtisodiy o'sishning an'anaviy modelidan "yashil iqtisodiyot"ga o'tish global tendentsiya bo'lib, nafaqat alohida milliy iqtisodiyotlar, balki butun sayyoramiz rivojlanishining barqarorligini hamda "yashil iqtisodiyot"ni rag'batlantirishni belgilab beradi. " taraqqiyotning asosiy va yagona to'g'ri yo'lidir. Amaliy qo'llash nuqtai nazaridan turli xil "yashil iqtisodiyot" vositalari qo'llaniladi. Shu bilan birga, dunyoning turli davlatlarining milliy siyosati va rivojlanish strategiyalarida hatto atrof-muhitni boshqarish va ekologik xavfsizlik muammolari ham turlicha talqin qilinadi.

Biroq, atrof-muhitni boshqarish va ekologik xavfsizlik, "yashil" o'sishga bo'lgan ehtiyoj O'zbekistonda, shu jumladan eng yuqori darajada ko'proq ko'tarilmoqda. Shu bilan birga, tezisda "yashil iqtisodiyot" barqaror rivojlanishga erishish va qashshoqlikka barham berishning muhim vositasi ekanligi asoslab berilgan. "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish mamlakat hududlarida ham salohiyatli, ham kutilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy samaralarni qamrab oluvchi individual rejalar ko'rinishida taqdim etilayotgan chora-tadbirlarning murakkabligi va o'zaro bog'liqligini nazarda tutadi.

Misol tariqasida O'zbekistonda, 2019-2030 yillarda «yashil» iqtisodiyotga o'tish konsepsiyasi bor. U quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:[1]

- Suv ta'minoti xarajatlarini pasaytirish, suvdan foydalanish samaradorligini oshirish;
- Aholi va iqtisodiyot sohalarini ishonchli va arzon energota'minotga o'tishini ta'minlash;
- Havoga chiqarilayotgan issiqxona gazlarini 2010 yilgi YaMM darajasidan 10 foizga qisqartirish;
- Sanoat korxonalari infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- Energiyaning muqobil manbalaridan foydalanish;
- Energosamaradorlikni kamida 20 foizga oshirish.

Xulosa qilib aytganda, kelajakda iqtisodiyot taraqqiyotini innovatsion texnologiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Bu yo'nalishda esa muqobil energiya manbalaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Demak, davlatimiz rahbarining yangi qarori asosida bu borada boshlangan ishlar miqyoslari yanada kengayadi, samaradorligi esa ortaveradi.

References:

1. 2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida PQ-4477-son Qarori. <https://lex.uz/docs/-4539502>
2. <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>
3. <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>
4. Крючкова, О. М., Гузенко, А. Д. «Зеленая экономика» как элемент устойчивого развития: современное состояние и перспективы // Научнометодический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 35. – С. 44–48.
5. Кучеров, А. В., Шибилева, О. В. Концепция «зеленой» экономики: основные положения и перспективы развития // Молодой ученый. – 2014. – № 4. – С. 561–563.
6. Родионова, И. А., Липина, С. А. Зеленая экономика в России: модель и прогнозы развития // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 2–24. – С. 5462–5466.